

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI KIRISH SO'ZLARNING LEKSIK VA SINTAKSIS XUSUSIYATLARI

Jumayeva Mexri Xushboqovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti magistranti

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna

Termiz davlat pedagogika instituti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10283301>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01-December 2023 yil

Ma'qullandi: 04- December 2023 yil

Nashr qilindi: 07- December 2023 yil

KEY WORDS

kirish so'zlar, albatta, albatta, shubhasiz, intonatsiya, ekspresivlik, xursandchilik va zavq tuyg'ulari va boshqalar

ABSTRACT

Ushbu maqolada o'zbek va ingliz tillaridagi kirish so'zlarning sintaksis vazifalari, leksik xususiyatlari va ma'noviy jihatdan, expressivlik jihatdan farqlanish va o'xshashlik jihatlari haqida ma'lumotlarga ega bo'lishingiz mumkin

Tilimizda gap a'zolari vazifasini bajarmaydigan, ular bilan grammatik jihatdan bog'liq bo'lmagan maxsus so'zlar mavjud. Agar gapda bunday so'zlar bo'lmasa, jumla o'z ma'nosini yo'qotmaydi. Ba'zilarga kirish so'zlari nutqni sekinlashtiradigan bo'lib tuyulishi mumkin, ammo ularning yordami bilan biz ko'pincha fikrlarni bog'laymiz, xabarga shaxsiy munosabatni bildiramiz, bayonot kimga tegishli ekanligini ko'rsatamiz. Asosiysi, kirish so'zlaridan foydalanish, yozma ravishda to'g'ri tuzish o'rinli.

Ko'pincha, siz kirish so'zlari va iboralarini ishlatmasdan qilolmaysiz. Ular odamlar o'rtasida muloqot qilishda mos keladi, ular yozma nutqda fikrlarni shakllantirish vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Shaxsiy so'zlar uchun, masalan, "iltimos", "ammo", "shuning uchun" to'g'ridan-to'g'ri kirish so'zlari vazifasini bajarishga mo'ljallangan. Ammo ko'pincha kirish so'zlarining ma'nosi turli xil mustaqil nutq qismlarining so'zlari bilan olinadi. Bunday maxsus so'zlarning turli guruhlari ma'noga qarab ajratiladi.

Gapda bayon qilingan voqealarga munosabatni bildirishga yordam beradigan kirish so'zlari va birikmalari ko'p sonli so'z va birikmalarni o'z ichiga oladi va turli xil ma'nolarni anglatadi. "Albatta", "albatta", "shubhasiz" so'zlari ishonchni namoyon qilish uchun imkoniyat beradi, va "ehtimol", "mumkin", "ehtimol" - noaniqlik. Xursandchilik va zavq tuyg'ulari "umumiy quvonchga", "mening zavqimga", "baxtga" so'zlari bilan etkaziladi; afsuslanish va ajablanish - "afsuski", "xafa bo'lish", "boshqalarning ajablantirishi". Gapga "odatdagidek", "sodir bo'ladi", "har doimgidek" kirish so'zlarini qo'shib, odatdagi faktlarni baholash mumkin. "Birinch", "shunday", "masalan", "ma'noni anglatadi", "aksincha", "boshqa tomondan", "shu tarzda" so'zlari fikrlar o'rtasidagi aloqani o'rnatishga, ularni izchil ifodalashga yordam beradi.

Bayonotga ekspresivlik qo'shish, fikrlarni aniq shakllantirish so'zlar va

kombinatsiyalarga xos "boshqacha", "(qisqasi) gapirish", "yumshoq qilib aytganda (qo'pol ravishda)", kulgili ",", aytish haqiqat ",", bir so'z bilan "va boshqalar. Ba'zi so'zlar ("bizning yo'limiz", "...", "mening hisob-kitoblarim bo'yicha") bayonot manbasini bildiradi. "Siz tushunasizmi (bor)", "kechirasiz (o'sha)", "iltimos", "tinglang (o'sha)", "ruxsat bering (o'sha)" so'zlarini ishlatganda, xabarga e'tibor qaratiladi. Bayonotlar va boshqa ma'nolarni keltiradigan ko'plab kirish so'zlari mavjud. Kirish konstruktsiyalari maxsus intonatsiya bilan talaffuz qilinishi kerak: ovozingizni pasaytirishga harakat qiling va so'zlarni tez sur'atlar bilan talaffuz qiling.

Bunday maxsus so'zlar odatda butun jumlagacha ishora qiladi, lekin gapning alohida a'zolariga, ularning yonida joylashgan bo'lib, o'ziga xos ma'no berishi mumkin. Kirish so'zlari va gap a'zolari o'rtasida sintaktik aloqa o'rnatilmagan. Bu bunday tuzilmalarni gap a'zolari qatoridan chiqarib tashlaydi va ularni ajratishni talab qiladi: og'zaki nutqda - intonatsiya bilan, yozma ravishda - vergul bilan. Masalan, "Quyoshli ob-havo uzoq vaqtgacha o'rnashganga o'xshaydi", "Mening fikrimcha, shifokor bu eng insonparvar kasb". Agar kirish so'zlarining vazifasi bog'lovchilar vazifasiga yaqinlashsa, ular jumla tarkibida zarur bo'lib qoladi. Masalan, "balki (balki)" so'zining takrorlanishi ajralish munosabatlarini ifodalaydi: "Ota-onalar oilamiz qachon dengizga ta'tilga chiqishini hali hal qilishmagan: balki iyulda, balki avgustda". Kirish so'zlarini jumla tarkibidagi tarkibiy so'zlardan ajrata bilish muhimdir. Taqqoslang: "Mening achchig'imga kuchli bezovtalik hissi qo'shildi" - "Mening jahlimga bola kattalarning maslahatiga quloq solishni istamadi". Agar kirish so'zlarini tashlab qo'ysangiz, jumla ma'nosi o'zgarmaydi.

Kirish so'zlar — gap bilan sintaktik bog'lanmagan so'zlar. So'zlovchining bayon qilinyotgan fikrga munosabatini („baxtinga“, „afsuski“, „menimcha“), fikrning umumiy bahosini („ehtimol“, „albatta“, „shubhasiz“), kimga qarashli ekanligini („menimcha“, „aytishlaricha“) yoki oldingi fikr bilan aloqasini („xullas“, „nihoyat“) bildiradi. Kirish so'zlar gapda vergul bilan ajratiladi.

Ingliz tilidagi kirish so'zlari rus tilidagi kabi ma'noga ega. Ular yordamchi rol o'ynaydi, lekin ularsiz nutqimiz shaxsiyatsiz va zaifroq bo'lib qoladi.

Kirish so'zlari ruxsat beradi: O'z yoki jamoaviy munosabatingizni bildiring: afsuski (afsuski), haqiqatni ayting (halol bo'lsin). Nutqingizni tartibga soling: yaxshi (shunday, yaxshi), shuning uchun (shuning uchun), qo'shimcha ravishda (bundan tashqari). Hodisa ehtimolini ko'rsating: ehtimol (ehtimol), albatta (aniq).

Axborot manbasini ko'rsating: mening fikrimcha (mening fikrimcha), mening nazarimda (mening nuqtai nazarimdan), aytilishicha (ular aytadilar), kimdir aytganidek (birov aytganidek). Vaqt sotib oling, quyidagi so'zlar haqida o'ylash uchun o'zingizga pauza bering: boshqa narsalar qatorida (boshqa narsalar qatorida), darvoqe (aytmoqchi), umuman (umuman), boshqacha qilib aytganda (boshqacha aytganda) so'zlar).

Albatta, kirish so'zlari bajaradigan vazifalar ro'yxatini davom ettirish mumkin. Har holda, ularning yordami bilan siz nutqingizni yanada boy, aniq va izchil qilasiz. Ingliz tilidan imtihon topshirmoqchi bo'lganlar uchun kirish so'zlarini bilish juda foydalidir. Ular nafaqat monolog davomida bir necha soniya yutib olishga yordam beradi, balki yozma inshoni yanada mantiqiy va izchil qiladi.

Ingliz tilidagi kirish so'zlarini nutqning boshqa qismlaridan qanday ajratish mumkin? Bu har doim ham oson emas. Xizmat so'zlari borki, ularning ma'nosi kirish so'zlarning ma'nosi

bilan mos kelishi mumkin. Masalan:

Nihoyat, qaynonamnikiga bora oldim. Menda ta'til bor edi va ota-onam yoki qaynonamning oldiga borishga qaror qildim.

Birinchi misolda, finally "hamma narsadan keyin" ga ekvivalentdir, shuning uchun u funktsiyali so'zdir. Ma'nosini yo'qotmasdan uni gapdan olib tashlab bo'lmaydi. Ikkinchisida, nihoyat, o'tkazib yuborilishi mumkin. Taklif kamroq shaxsiy bo'lib qoladi, afsuslanish ma'nosini yo'qotadi (siz qaynonangizga tashrif buyurishingiz mumkin, lekin buni xohlamaysiz), lekin umuman olganda o'z ma'nosini yo'qotmaydi.

Ingliz tilidagi kirish so'zlarni intonatsiya bilan ta'kidlash kerak. Yozayotganda ularni ajratib qo'yish kerakmi yoki yo'qmi, keyin gaplashamiz. Tinish belgilari kirish so'zlari bo'lishi kerakmi? Rus tilida qanday? Kirish so'zlari, albatta, vergul yoki (kamdan-kam hollarda) chiziqcha bilan ajralib turadi. Ingliz tilida, siz bilganingizdek, tinish belgilarining qoidalari yanada moslashuvchan va muallifning intonatsiyasiga bog'liq. Shuning uchun kirish so'zlari ko'pincha tinish belgilari bilan umuman ajratilmaydi. Afsuski, ko'plab talabalar uchun bu moslashuvchanlik qiyin. Rus tilining aniq qoidalariga o'rganib qolgan ular uchun har bir holatda mustaqil ravishda qaror qabul qilish qiyin ko'rinadivergul qo'yish kerakmi. Boshqalar, aksincha, kerak bo'lganda, ilhom bilan tinishishni boshlaydilar, garchi ularni joylashtirishning minimal qoidalari hali ham mavjud. Hamma uchun maslahat: ingliz tilidagi original matnlarni ko'proq o'qing, asta-sekin siz bunday iboralarni qayerda ajratib ko'rsatish va qayerda yo'qligini tushunishni o'rganasiz.

Bundan tashqari, kirish so'zning ma'nosi bosh gapning ma'nosidan qanchalik uzoq ekanligiga e'tibor bering. Tinish belgisi ham uzoqlik darajasiga bog'liq. Agar kirish so'zlari "o'tishda" ishlatilsa va bu iborani aytganda, siz uning atrofida aniq pauzalarni eshitasiz, uni qavs ichiga olish mumkin. "Masofa"ning eng yumshoq darajasi vergul bilan belgilanadi. Bunday burilishlar soni ikkala tomondan vergul bilan ajratilishi kerak (masalan, "ammo" - "ammo"). Ba'zi kirish so'zlari gap boshida bo'lsa (masalan, "shuningdek" - "shuningdek") bo'lsagina vergul bilan ajratiladi, lekin o'rta gaplarda emas. Bu yetarlicha mantiqiy. Nima uchun jumlani tinish belgilari bilan ortiqcha yuklang, chunki bu kirish so'zi juda qisqa. Masalan, tinish belgilariga gapdagi so'zning uzunligi va joylashuvi ta'sir qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. B.Mengliyev, O'. Xoliyorov. O'zbek tilidan universal qo'llanma. T., 2007
2. Safarova R. Leksik-semantik munosabatning turlari. T., 1996
3. S.Rahimov, B.Umurqulov, A.Eshonqulova. Hozirgi o'zbek adabiy tili. T., 2001
4. Khodjayeva, N. (2021). The issues of stylistics on translation of historical costumes. ASIAN JOURNAL OF MULTIDIMENSIONAL RESEARCH, 10(4), 534-543.
5. Farzona NOROVA (2022)SIYOSIY DISKURSDA KIRISH SO'ZLARNING OG'ZAKI TARJIMASI VOLUME 2 | SPECIAL ISSUE 28 ISSN 2181-1784 SJIF 2022: 5.947 | ASI Fact
6. Temirova, M., & Qodirova, M. (2021). LINGUOCULTURAL FEATURES OF CHILDREN'S POETRY (BASED ON ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES). MUNDARIJA| TABLEOFCONTENTS| СОДЕРЖАНИЕ, 57.
7. Turaeva, U. (2021). COMPARATIVE STUDY OF UZBEK AND ENGLISH LEGAL TERMS LEGAL LINGUISTICS: HISTORICAL FOUNDATIONS, BASIC CONCEPTS AND ASPECTS. Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities, 1(1.6 Philological sciences).
8. UMIDA, T. Characteristics, Methods and Challenges of Translating Law Terminology.

JournalNX, 6(11), 312-316.

9. To'rayeva , U. (2023). THE ORETICAL AND PRACTICAL BASIS OF TRANSLATION OF TERMS. Scientific Journal of the Fergana State University, 29(4), 64. Retrieved from <https://journal.fdu.uz/index.php/sjfsu/article/view/2758>

10. Turakulova, P., & Turaeva, U. (2023). THE MAIN METHODS OF WRITING COMPLAINT LETTER. Центральноеазиатский журнал образования и инноваций, 2(11 Part 2), 112-114.

